

Kaiken maailman sarjakuvatuksia

Anne Magnussen,
Hans-Christian Christiansen (toim.):
Comics & Culture – Analytical and Theoretical
Approaches to Comics
MUSEUM TUSCULANUM PRESS

Kööpenhaminassa järjestettiin syyskuussa 1998 sarjakuva-aiheinen seminaari, jonka antia Harri Römpötti kommentoi tuoreeltaan Sarjainfossa 4/98. Nyt seminaarin 13 luentoa on viimeinkin koottu kirjaksi. Umpitylsästi nimetty Comics & Culture -opus tarjoaa esitellyn sarjakuvatuksimuksen nykytilaan niin Euroopassa kuin Yhdysvalloissakin.

Kirjoittajien aiheet, käytetyt lähestymistavat ja tutkimusmenetelmät vaihtelevat: joukossa on artikkeleita sarjakuvien estetiikasta, vertailevia tutkimuksia sarjakuvan ja muiden taiteenlajien kanssa, yksittäisten sarjakuvien ja lajityyppien analyyskejä sekä keskustelua sarjakuvien tämänhetkisestä asemasta.

Nimekkäimmät kirjoittajat tunnetaan meilläkin: Angoulêmen sarjakuvakeskusten entinen johtaja Thierry Groensteen, muun muassa Comics As Culture ja Char-

les Schulz: Conversations -kirjat tehnyt M. Thomas Inge ja angloamerikkalaisen sarjakuvakulttuurin murrosta luodanneen Adult Comics -kirjan kirjoittanut Roger Sabin antavat odottaa syväluotaavaa katsoista siihen, mitä sarjakuvatuksimuksessa tapahtuu tällä hetkellä.

Harmi kyllä suuret odotukset lässättävät pian. Kirjassa on paljon periaatteissa mielenkiintoisia artikkeleita, mutta todellisia kultajyviä saa hakea.

Ole Frahm'n artikkeli sarjakuvista parodian välineenä on mielenkiintoinen, mutta aihe on aivan liian kaluttu. Sama pätee Hans-Christian Christiansen sarjakuvien ja elokuvien suhdetta narratiivisesta näkökulmasta luotaavaan tekstiin. Internet ja sarjakuva ei ole (vielä) puhkikirjoitettu aihe, mutta ei Roger Sabinilla mitään uutta lisättävää teemaan ole. Peruskriittisen näkökulmansa hän tosin argumentoi huolella. Thierry Groensteenin valitusvirsi sarjakuvien kehnoista yhteiskunnallisesta tunnustuksesta on kuultu jossain muodossa jo Suomen sarjakuvaseuraa perustettaessa, kohta 30 vuotta sitten.

Kirkkaasti omintakeisin artikkeli on Floridan yliopiston englannin kielen professori Donald Aultin "Cutting Up" Again Part II: Lacan on Barks on Lacan, jossa ankkamestarin pitkäaikainen ystävä analysoi ankkamestarin tuotantoa ranskalaisen Jacques Lacanin kehittämän psykoanalyysin keinoin.

Lacanin oppilapset ovat saaneet ihmis-tutkimuksessa aikaan paljon pahaa eli kryptistä kieltä ja puuduttavan pitkävetisiä artikkeleita. Aultkin syyllistyy ensimmäiseen syntiin, mutta jälkimmäisestä ei ole puhuttakaan.

Yhtäältä lacanilaisella, toisaalta poststrukturalistisella välineistöllään Ault

löytää Barksin sivujaosta, ruutujen sisäisestä dynamiikasta ja kuvakielestä tasoja, joita tekijä itsekkään ei varmasti ole huomannut. Monet luultavasti vaistonvaraisesti syntyneet kerronnalliset ratkaisut osoittautuvat hänen syväluotauksessaan merkitystäyhteisiksi.

Ault valmistelle parhaillaan kahta kirjaa sarjakuvasta. Toinen käsittelee Barksia, toinen sarjakuvien estetiikkaa. Comics & Culture -kirjan artikkelin perusteella lienee viisas liike etsiä aikanaan käsiinsä molemmat opukset.

Ville Hänninen

Jason Lutes:
Berlin: City Of Stones 1
DRAWN & QUARTERLY

Sarjakuva ei ole samalla tavalla suoraan tunteisiin vetoava väline kuin serkkunsa elokuva. Katsoja tulkitsee elokuvan väkisinkin enemmän todellisuuden kuvana, koska valkokankaalla näkyvät ja kuuluvat ainakin näennäisesti oikeat, lihaa ja verta olevat ihmiset, eivät piirretyt henkilöhahmot. Sen vuoksi hän myös samastuu vahvemmin, ainakin elokuvateatterissa.

Tämän vuoksi sarjakuva on erityisen vaikea ilmaisumuoto. Jotta sarjakuva koskettaisi – tuntuisi vatsanpohjassa saakka, avaisi kyynelhanat, pakottaisi lukemaan koko tarinan yhdellä istumalla – vaaditaan mestarillista kertojaa ja huolella luotua kertomusta. Teokseen uppoutuakseen lukijan pitää unohtaa, että kyseessä on teelmä. Hänen on haluttava vain ahmia tarina ja unohtaa muu maailma.

Jason Lutes onnistuu kalastamaan lukijan harvinaisen hyvin verkkoonsa sarjakuva-albumissaan Berlin: City of Stones. Berlin ilmestyy verkkaiseen tahtiin 24-sivuisissa lehdissä, joita on ilmestynyt kahdeksan numeroa. Ne kaikki on koottu tähän albumiin, mutta tarinaa on luvassa sen jälkeenkin vielä parin albumin verran. "Näillä näkymin järjetön urakkani on ohi vuonna 2008, ja koko tarina on viimein valmis", huokaisi Lutes Luzernin sarjakuvafestivaaleilla huhtikuussa.

Berlin on malliesimerkki siitä, kuinka tehdään hyvä historiallinen sarjakuva. Lutes on tehnyt albumiaan varten laajan taustatyön ja perehtynyt tarkoin muun muassa 1920-luvun Berliinin arkkitehtuuriin, muotiin ja aikakauden mentaliteettiin. Berlin ei kuitenkaan ole rikkiviisas faktalaari, vaan pääosassa on kunnan kertomus. Siinä seurataan useiden eri

Jason Lutes: Berlin

yksilöiden tarinaa Saksan siirtyessä vuosien kuluessa Weimarin tasavallan alkaisesta demokratiasta Hitlerin natsivaltaan. Yksityisestä siirrytään yleiseen kuin huomaamatta, yhtä taitavasti kuin Tarmo Kiviston Mämmilässä.

Pääosassa ovat toimittaja Kurt Severing ja taideopiskelija Marthe Müller, joiden kohtalot tuntuvat olevan sidottuja toisiinsa. Päätarinan ohessa kulkee Robert Altmanin elokuvat mieleen tuovana vyyhtenä joukko muita tarinoita, jotka kaikki liittyvät toisiinsa. Taus-talla väijyvät ajan aatteelliset ristiriidat ja luokkaerot: koko Saksa on räjähtämispisteessä ja Weimarin demokratia muuttumassa vitsiksi.

Lutes hallitsee suvereenisti sarjakuvakerronnan. Hän käsittelee sarjakuvaa väliseenä kuin onkivapaa, rennon vakain ottein. Pääosassa on klassiseen tyyliin kerrottu tarina, eivät tyylliset kokeilut. Lutes kylläkin hyödyntää monin eri tavoin sarjakuvan vahvuuksia kerronnan välineenä, mutta ei kikkaile.

Toivottavasti Lutes saa suurtyönsä valmiiksi. Seinät ovat jo pystyssä, ja nyt me onnettomat addiktit odotamme, että talo valmistuisi kokonaisuudessaan.

Ville Hänninen

Petar Kuper:
Speechless
TOP SHELF

Ainakin minun kirjoissani Peter Kuper on yksi tämän hetken kiinnostavimpia sarjakuvapiirtäjiä. Hänen töissään yhdistyvät poliittinen kantaaottavuus ja räiskyvä, suorastaan graffitimainen värimaailma. Mikä hienointa, Kuper uskoo kuvan kykyyn kertoa: jos sarjakuva toimii ilman tekstiä, miksi turhaan alleviivata ideansa?

Tunnetuin Kuper on poliittisista sarjakuvastripeistä kuten Eye Of The Beholder ja New York Minute, jotka häviävät

Mark Kaleshniko: Mail Order Bride

Tom Tomorrowlle ja Ted Rallille pisteliäisyydessä, mutta päihittivät ne kuvallisesti 6-0. Unohtaa ei sovi myöskään Kuperin ekspressiivisiä Kaika-muunnelmia (Give It Up) tai hänen omaelämäkerrallisia matkakertomuksiaan (Stripped). Olipa pitkän linjan piirtäjä myös perustamassa poliittista World War 3 -antologiaa vuonna 1979 yhdessä Seth Tobocmanin kanssa.

Kaikki nämä Kuperin monipuolisen uran eri juonteet löytyvät kirjasta Speechless, johon on koottu näytteitä Kuperin uran varrelta; ennenjulkaisematonta, harvinaisia tai muuten mielenkiintoisia sarjakuvia, kuvituksia, kansikuvia, luonnoksia ja ties mitä. Skaala vaihtelee tykkien kannanottojen ja erilaisten muotokokousten välillä. Kuper kertoo lyhyissä teksteissä urastaan, työskentelystään ja maailmankuvastaan.

Pienkustantamo Top Shelf on uhrannut kirjaan ilahduttavasti rahaa: kovat kannet ja laadukas paperi tekevät Kuperialle oikeutta. Suosittelemme miehen taiteen ystävänsä lisäksi muillekin. Näin hyvin toimitettuun kirjaan sarjakuvapiirtäjän uran osumista ja kuriositeeteista en olekaan nähnyt sitten Art Spiegelmanin Comix, Essays, Graphics And Scraps -kirjan.

Mark Kaleshniko:
Mail Order Bride
FANTAGRAPHICS

Mark Kaleshniko on aikaisemmin tehnyt lupauksia herättäneet albumit Alex ja Why Did Pete Ducl Kill Himself. 260-sivuisen Mail Order Briden tarttuinkin innostuneena.

"Postimorsian" tutkaillee vaimokaupaa ja kulttuurien välisen, järjestetyn avioliiton ongelmaa. Alkuasetelma on liiankin mustavalkoinen: Kyung Seo on älykäs korealaisnainen, joka haluaa viisumin Yhdysvaltoihin. Monty Wheeler ostaa hänet vaimonvälityspalvelun kautta ja tuo kotiinsa asumaan.

Älykäs, taiteista kiinnostunut Kyung ei pääse toteuttamaan itseään, koska Monty haluaa hänen pyhittävän elämänsä miehelleen. Monty osti Kyungin, koska hänellä on fiksaatio aasialaisiin nukkenaisiin. Monty uskoo vanhoihin klišeisiin palveluvaltuista, hiljaisista ja vähään tyytyväistä aasialaisista naisista. Kyung ei kuitenkaan tahdo jäädä seinäkoristeeksi.

Kaleshniko piirtää sarjakuvakauppias (!) Montysta hirviömäisen kuvan. Epäsosiaalinen Monty ei halua käydä missään, eikä hänellä ole ystäviä. Monty asuu kaupunkiyhteydessä. Se on pullollaan mitä hirvittäväntä kitschiä ja lelukräätä. Kun yli kolmekymppinen viiksiluolus tekee "sen" pikkuvaimonsa kanssa, hän menee vessaan itkemään ilosta: "Kiitos, Jumala! En ole enää neitsyt!"

Aluksi vaikuttaa, että Mail Order Bride olisi yhtä kliseekimaraa alusta loppuun. Loppupuolella tarina kuitenkin saa uusia muotoja. Monty ei muutu moniulotteisemmaksi hahmoksi, mutta Kyungin toiminta ja sen motiivit asettuvat uuteen valoon. Herää kysymyksiä, kumpi onkaan luuseri. Vai ovatko molemmat karujen elinolosuhteidensa vankeja?

Kaleshnikon tyyli ei juuri hivele silmiä. Jälki on samalla tavalla luotaantuntävän ruoja kuin Renée Frenchillä. Toisaalta Kaleshnikon kuvakerronta on varmaotteisen toimivaa. Albumin jälkipuolisko kärsii toisteisuudesta. Parikymmentä sivua karisimalla tarina olisi jäntevöitynyt.

Ville Hänninen

OuPus 3:
Les Vacances de l'OuBaPo
L'ASSOCIATION

Sarjakuva on ruutujensa vanki, saattaisi moni todeta sarjakuvan kerronnallisista mahdollisuuksista. On myönnettävä, että sarjakuvan perinteisiä kerronnallisia keinoja rikotaan aniharvoin ja silloinkin vanhoja kliseitä hyödyntäen. Siksi kesällä 2000 ranskalaisessa Libération-sanomalehdessä ilmestyneet puolen sivun OuBaPo-sarjakuvat tuntuivatkin kuin raikkaalta tuulahdukselta kaiken peritraditionaalisen ja ummehtuneen keskellä.

Tietenkin OuBaPon (lisää aiheesta Sarjainfoissa 1-4/99) leikkittely perinteisen kerronnan rikkomisella on suureksi osaksi pelkkä kuriositeetti eikä synnytä mitään uutta toimivaa tapaa kertoa sarjakuvaa (saman kaavan mukaan tehty albumi olisi jo luultavasti pitkästytävää

OuBaPo

erikoisuuden tavoittelua). Mutta pieninä annoksina OuBaPo toimii ja kiehtoo, koska se haastaa lukijansa ikään kuin kokoamaan sarjakuvan sisällön annetun ohjeen perusteella.

Ikea-sarjakuvista tässä ei kuitenkaan ole kyse. Kokoelman piirtäjiä viisi on tuttuja L'Association-virtuoseja kuten Jean-Christophe Menu, Lewis Trondheim, Killoffer, Jochen Gerner ja François Ayroles. Joukon täydentää itselleni vielä tuntematon Étienne Lécroart. Jokainen piirtäjä on tehnyt vuorollaan yhden kuudesta kerrontamallista, joten tuloksena on 36 sarjakuvaa.

Piirtäjiä parasta jälkeä ovat loihtineet Killoffer ja Jochen Gerner, joiden piirrostyylit istuvatkin kenties parhaiten OuBaPon konseptiin. Lewis Trondheimin kirjoitustaidoissa ei ole, kuten tavallista, moitteita sijaa, mutta nopea piirrostyylit istuu hieman heikosti näihin kokeiluihin. Lopuista tekijöistä Ayrolesin kauriin kevyt ja funktionaalinen viiva on paikoin upeaa, J.C. Menu on J.C. Menu ja Étienne Lécroartin hyvinkin perinteinen ranskalais-belgialainen piirrostyylit pistää tyyliniekkujen välistä esiin luultavasti heikompana kuin miltä se näyttäisi ilman taitavampia naapureitaan.

Jotkut sarjakuvat loksahtavat kohdalleen loistavasti. Toiset taas tuntuvat väkiväisiltä ja ennalta-arvattavilta, mikä ei

Trondheim - Gerner: Politique Étrangère

sinänsä ole ihme, sillä ovathan esimerkiksi palindromit kirjoitettuinakin hyvin väkinäisiä. OuBaPo muistuttaa muitakin kenties enemmän projektia kuin henkilökohtaisesta oivalluksesta syntyneitä sarjakuvaa, mikä selittänee paikoittaisen innostuksen ja ilmaisuvoiman puutteen.

OuBaPo-sarjakuvia voi syystäkin moittia kevyestä sisällöstä; eihän näiden sarjakuvien tarkoituksena olekaan muuta kuin kertoa asia uudestaan lihamyllyn läpi puserrettuna. Joissakin tapauksissa erikoinen kerrontamuoto tuo kerrottuun asiaan vain kuriositeettikertoimen, muttei anna sille minkäänlaista lisämerkitystä; OuBaPolle on valitettavasti useammin tärkempää se MITEN kerrotaan kuin se MITÄ kerrotaan. Sääli, sillä jos nämä kaksi asiaa kohtaisivat useammin, OuBaPo olisi aivan verraton paketti. Silti OuBaPo todistaa, että sarjakuvan kerronta voidaan rikkoa ja syöttää lukijalle uuden reseptin mukaan, jolloin tuloksena on mielenkiintoinen ja makuperhoja kutkuttava elämys. Mutta sillä on kummallinen jälkimaku.

Mika Lietzen

Lewis Trondheim - Jochen Gerner
Politique Étrangère
L'ASSOCIATION

En pidä stripeistä. Strippisarjat ovat tavallisesti kaavamaisesti piirrettyä kliseistä roskaa, joka mahtuu hyvin kahvikupin ja paahtoleivän väliin mutta antaa lukijalle korkeintaan hetkellisen hymynkareen suupielille, tavallisemmin kuitenkin voimakkaan pahanolon tunteen.

Poikkeuksikin löytyy. Schultzin Tena-via en ole koskaan oppinut vihaamaan kuten en myöskään Lewis Trondheimin strippisarjoja (Les Aventures sur Mars, Le Pays des Trois Sourires). Näin myös Politique Étrangèren kanssa: se on kerrassaan verraton kertomus kuningaskunnasta jonne eräänä päivänä saapuu muistinmenetystä poteva muukalainen.

Trondheimin kanssa törmää kuitenkin määrittelyongelmaan.

Strippien taustalla on selkeästi etenevä kertomus, jolloin striippien lähtöasetelma muuttuu jatkuvasti (toisin kuin monissa sanomalehtistriipeissä). Jokainen rivi toimii itsenäisesti mutta myös osana kokonaisuutta ja luultavasti jopa parempi niin.

Stripeistä puhuminen onkin hieman harhaanjohtavaa, sillä vaikka Politique Étrangèren rivien muoto on sanomalehdistä tuttu, on palasten summa puhdasverinen huumorilla ja filosofialla höystetty seikkailukertomus. Trondheimin kirjoittajanlahjoille moinen formaatti istuikin mainiosti. Sanomalehtistriippien vastenmielisten pikkutuhmuuksien ja kliseiden sijaan Trondheim marssittaa näyttämölle todellisen oivallusten kavalkadin ja runsaasti mainioita hahmoja kuten esimerkiksi koko tarinan ajan pää paketissa kulkevan muukalaisen sekä kaksi eri jumalaa.

Olipa Trondheim kuinka taitava kirjoittaja tahansa, on Jochen Gernerin ihastuttavan naivistinen ja pelkistetty piirrostyylit se sikka, joka lopullisesti sysää Politique Étrangèren mestaruussarjaan. Arvatenkin Gernerin piirrostyylit on valikoivaan makuun, mutta se on myös loistava esimerkki tyylistä, joka kiehtoo silkalla omaperäisellä ekonomisuudellaan turhien pröystäilyjen tai rutinoituneiden maneerien sijaan, sortumatta silti hengetömään sanomalehtistriippimoodiin tai liialliseen taiteellisuuden tavoitteluun.

Mika Lietzen

